

Marius Šidlauskas

Palikęs bičiulystės šviesą

Tolstant išėjusiam žmogui, jo portretas atminties ekrane tarsi priartėja, įgydamas kaskart grynesnį ir jau nebeatšaukiamą pavidalą. Mat tau Algimanto elegiškų akių žvilgsnį, švelniai ironišką šypsnį lūpų kamputyje, bandau kalbos magmoje sustingdyti ryškiuosius asmenybės bruožus – po santūria išore paslėptą dėmesingumą kitam, subtiliai išlaikomą bendravimo taktą, šiltą intymumą ir intelektualinę aistrą, pajutus pasitikėjimą ir užčiuopus dvasinės bendrystės giją. Kartais pasirodydavo, kad giliai savyje jis žino ir tai, ko nežino kalba, kad nujaučia savojo ir žmogaus apskritai likimo paslaptį, rymančią metafizinių tolių amžinybėje.

Mus suartino ėjimas. Po įtempto darbo (čia turiu galvoje vien Algimantą, man jo kareiviška darbo drausmė buvo ir liko sunkiai įsivaizduojama) leisdavomės į ilgus pasivaikščiojimus-pokalbius, žaismingai prisimindami Aristotelio mokyklos filosofų vaikštynes. Du neatpažinti uostamiesčio peripatetikai, mudu klajodavome klaidpėdietiškos drėgmės ir rūko migloje, tarp nuobodžiai žiovaujančių penkiaaukščių, tarp statomos nedidukės stačiatikių cerkvės ir niekaip nepastatomos milžiniškos katalikų bažnyčios, uosdami tvenkinių kvapą, sumišusį su atnešamu iš pramoninio rajono naftos tvaiku, paaitrinančiu iš mūsų plūstančius žodžius (šiuos beletrizuotus išpūdžius

Algimantas Valantiejus (1958–2016)

Aleksandro Dobrynino nuotrauka

perteikiu skolindamasis Algimanto žodyną ir stilistiką iš jo vieno proginio teksto, pavadinto „Bičiulis“). Mudviejų pokalbiuose topografija užsimiršdavo, tarsi tapdavo ontologija, perkeliančia iš kasdieniškos rutinos takelių į laisvasias minties ir vaizduotės trajektorijas, į graikiškojo agono stichiją, iš kurios netikėtai patys sau sugrįždavome, staiga nuščiuvę aukštesnės tiesos akivaizdoje. Beje, savo doktorantui Algimantas yra sakęs, kad, prieš rašant tekstus, pirma reikia juos išvaikščioti.

Palengva jis įvesdino mane į sociologijos pasaulį, uždegė idėja žurnalo, kurį steigė iš esmės vienas, susilaukdamas daugiau žodinio palaikymo, bet ne veiksmingos paramos. Mintis ir veiksmas buvo ne tik jo puoselėjamo leidinio, bet ir viso gyvenimo koordinatės. Sociologija Algimantui reiškė daugiau nei profesinį pašaukimą ar akademinės raiškos lauką. Jis jautė *socio*, kaip žmogiškojo ryšio, ontologinį išgaubtumą, subtiliai girdėjo abu *socio-logos* sandus, dėdamas ypač daug pastangų savojo, lietuviško *logos* moksliniam įgalumui pakelti. Jį viliojo kūrybiškas mokslinio ir meninio žodžio sąlytis, kerinti metaforos galia. Literatūra jam buvo viena iš įstabiausių žmogaus veiklos sričių. Palydėdamas pirmąjį *Minties ir veiksmo* numerį (1997-iejį) sudarytojo žodyje citavo Vaižgantą ir S. Gedą, F. Rablais, Ch. Baudelaire'ą ir A. de Saint-Exupery. Gal todėl mintis jam toli gražu nebuvo transcendentinėj mistikoj plevenanti abstrakcija, o veiksmas – veiklus savųjų reikalų tvarkymas naujųjų rinkų ir smuklių prietemoje. Kėlė sau aukščiausius, regis, tuomet neįvykdomus tikslus – profesionaliai pažinti Vakarų sociologijos tradiciją ir jos šiuolaikines teorijas – ir išvarė šioje srityje stebėtinai gilią vagą. Sykiu svajojo apie „žmogišką“, statistinių duomenų ir mokslinio žargono neprisilgtą sociologiją. Ne tik svajojo, bet ir titaniškai grūmėsi intelektualizmą džiunglėse, versdamas į lietuvių kalbą tokius sociologijos stulpus kaip J. Alexanderis ir G. H. Meadas, T. Parsonsas ir A. Giddensas, R. Dahrendorfą ir H. Garfinkelį. Jam, kaip ir G. Simmeliui, itin rūpėjo jautriosios humanistinės erdvės stygos – subjektyvybės problematika, pasidavimo vidujybės galiai patirtis ir svarba.

Rūpėjo, kad sociologija, kaip mokslas apie žmones, „matytų visus ir ją matytų visi“. Čia cituoju pirmojo *Sociologija. Mintis ir veiksmas* numerio „Sudarytojo žodį“, kur tauriai nusi-lenkiama žurnalo dvasiniam įkvėpėjui Vytautui Kavoliui. Toji pastraipa šiandien tiktų ir paties Algimanto profesinei bei žmogiškajai laikysenai nusakyti: „Jo analitinė mintis, tauri vaizduotė ir brandi patirtis be gailėsčio klausinėjo savęs ir kitų, kuri didžiausia iš gyvenimo pareigų, kokia tarpusavio pasitikėjimo prasmė? Nepastebimai ir lengvai, bet įtikinamai ir tvirtai, surišdamas visas beirstančio pašnekesio gijas, jis po truputį diegė ir rūpestingai plėtė žmogiško pasitikėjimo erdvę, kurią sociologai vadina solidarumu. Socialinė kritika buvo neatskirama jo darbo dalis. Tačiau manė – ir savo asmeniniu gyvenimu įrodė, – jog nepalyginamai svarbesnė, ypač kultūros sutrikimų laikotarpiais, yra kritiko moralinė laikysena – pareiga ir įžadas visuomenei.“ Neatsitiktinai šalia V. Kavolio Algimanto moralinės laikysenos autoritetai buvo ir literatūrologai Viktorija Daujotytė, Donatas Sauka, parašę pirmiesiems žurnalo numeriams atrامينius straipsnius, padėję *Minčiai ir veiksmui* šaknytis į bendrąją humanistikos erdvę.

Dar viena Algimanto citata iš tos pačios sudarytojo pratarinės: „Mūsų profesija išsiskiria savo griežtomis linijomis. Bet gyvenimas yra slėpiningas, žavus ir užsispyręs neišmanėlis.“ Žvelgiant į naujaisiais laikais mūsų iškiliuosius kultūros žmones ištikusius likimus, sukirba klausimas, ar ne per dažnai tasai žavusis neišmanėlis pralaimi mirčiai? Taip klausyti verčia tragiškai nutrūkę V. Kubiliaus, G. Beresnevičiaus, L. Donskio gyvenimo tekstai. Nutrūkė, bet gal

ir absurdiškai nutraukti kitokių, ne vien biologinių, priežasčių, šokdinančių mūsų vertybiniame chaose skendinčią visuomenę? Šių priežasčių principingai paieškoti bei paanalizuoti būtų, manyčiau, ir sociologijos garbės reikalas.

Algimantas turėjo muzikinį išsilavinimą, turėjo išlavintą estetinį skonį, estetinio grakštumo ilgėjosi bei siekė taip pat ir sociologiniuose diskursuose. Šią discipliną įsivaizdavo kaip kvietimą pašnekesiui su kasdienybe, jaučiant kalbą ir pasitikint ja kaip susikalbėjimo galimybe. Jį žavėjo romantiko C. M. von Weberio muzikinis kūrinys „Kvietimas šokiui“, kurį suvokė kaip universalų kultūrinį gestą, elegantišką dialogiškumo priežaismį, atitinkantį, kaip jam atrodė, sociologijos prigimtį *par excellence*. Romantikas dvasia ir liko, tik, deja, juodoji dama pasikvietė jį anaiptol ne elegantiškai – klastingai pasiglemžė, palikdama artimųjų širdyse plėštinę žaizdą.

Jis bodėjosi reklaminiu įvaizdžiu ir reklaminiais žmonėmis, besistumdanciais nupigintos perprodukcijos rinkose. Iš mūsų pasivaikščiojimų prisimenu, kaip jį dirgindavo brutalus triukšmas – išgirdęs šaižesnę garsą susigūždavo, sutrikdavo ir skubindavo žingsnius, kreipdamas į tylesnę nuošalę. Laikėsi ankstyvųjų stoikų maksimos *gyvenk nepastebimai*, o šitaip gyvendamas vykdė ir kitą maksimalistų programą – darbuokis, tarsi amžinai gyvensi, gyvenk, tarsi rytoj mirsi. Kartą, pasisukus pokalbiui apie mirtį, Algimantas prasitarė – jeigu jau tektų pasirinkti, norėčiau išplaukti į atvirą jūrą ir, apleidus jėgoms, išnykti horizonte. Išplaukė įtemptomis burėmis, palikęs platų minties ir veiksmo farvaterį ir akademikų flotilėms, ir vienišoms romantikų jachtoms. Liko parašytų knygų, pradėtų ir nebaigtų darbų kalnas ir talentingo, gražaus žmogaus, ištikimo draugo širdies šviesa, kuri gyvena ilgiau už mus.